

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Σ. ΠΛΟΥΜΙΔΗ, Δ. Φ.
Ἐπιμελητοῦ τῆς ἑδρας τῆς Ἱστορίας Νεωτέρων Χρόνων

B A N D I T I

ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΠΙΚΗΡΥΓΜΕΝΟΙ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΒΕΝΕΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ (1678 - 1794)

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ κυρίως ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰώνα παρατηρεῖται στὸ βενετικὸ κράτος βαθμιαία χαλάρωση τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν θεσμῶν, διάβρωση τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ καὶ κρίση τῆς ἡγετικῆς τάξεως¹. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ πρέπει ν' ἀποδοθῆ στὴ φυσικὴ κόπωση μιᾶς μακρόβιας κοινωνίας, στὶς πολεμικὲς ἀναστατώσεις τῆς Ἰταλίας καὶ στὴν οἰκονομικὴ κρίση ποῦ ξέσπασε ὕστερα ἀπὸ τὶς Ἀνακαλύψεις, οἱ ὁποῖες εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνακατάταξη τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκονομίας. Στὴν προσπάθειά της γιὰ τὴν πάταξη τῆς διαφθορᾶς ἡ βενετικὴ Γερουσία λαμβάνει διάφορα μέτρα, τὸ κυριώτερο ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι ἡ ἐνίσχυση τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Τὸ 1537 στὰ δικαστικὰ σώματα ποῦ ἤδη ὑπάρχουν προστίθεται ἡ Ἀρχὴ τῶν διωκτῶν τῆς βλασφημίας (*Esecutori contro la bestemmia*), ποῦ θ' ἀποτελέσει στὸ μέλλον κύριον ὄργανον ἐλέγχου τοῦ κοινωνικοῦ βίου, δικαστήριον ἡθῶν, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα². Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὸ κράτος τιμωρεῖ ὄχι μόνον τὰ κοινὰ ἐγκλήματα ποινικοῦ δικαίου, ἀλλὰ παρακολουθεῖ καθε πρᾶξη καὶ δημόσια συμπεριφορὰ τοῦ ἀτόμου, ποῦ θὰ ἐβλαπτε ἢ ἀπλῶς θὰ περιφρονῶσε τὶς καθιερωμένους πολιτειακὰς, θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀξίες. Ἀπλὴ ἐξῆυβριση τῶν Ἀρχῶν, τῶν θρησκευτικῶν συμβόλων ἢ ἀντικομφορμιστικὴ συμπεριφορὰ συνεπάγονταν ἄμεσο κολασμό. Τὰ μέτρα ὅμως αὐτὰ δὲν ἐπέφεραν, ὅπως ἦταν φυσικὸ, τὴν ἐξάλειψη ἢ τὸν περιορισμὸ τῆς ἀνηθικότητος, ποῦ δὲν μπορούσε νὰ θεραπευθῆ μὲ ἐνέργειες κατασταλτικοῦ χαρακτήρα. Χρειαζόταν ἡ λήψη ριζικῶν ἀποφάσεων· ἡ βενετικὴ ὅμως Δημοκρατία δὲν εἶχε πλέον τὴ δύναμη νὰ προβῆ σὲ καινοτομίες: ἡ ἡγετικὴ τάξη εἶχε ἀποστεωθῆ, εἶχε διαταραχθῆ ἢ ἰσορροπία τῶν διαφόρων πολιτειακῶν φορέων καὶ τὸ Συμβούλιον τῶν δέκα εἶχε γίνῃ παντοδύναμον ἐπεκτείνοντας τὴν ἐποπτεία του σ' ὅλα τὰ κρατικὰ ὄργανα, ἐνῶ τὸ ἐγκλημα ἔμενε ἀτιμώρητο, ἰδίως ὅταν ἐπρόκειτο γιὰ πρόσωπα τῆς ἀριστοκρατίας³. Ἡ κατάστασις αὐτὴ θὰ ἐπιφέρῃ τὴ βαθμιαία ἐξασθένηση καὶ τὴν πολιτικὴ πτώση τοῦ κράτους στὰ τέλη τοῦ ἰη' αἰώνα.

Ἡ ἐξουσία τῶν δικαστικῶν σωμάτων ποῦ ἔδρευαν στὴ Βενετία

1. G. Cozzi, *Authority and the Law in Renaissance Venice*, «Renaissance Venice» ed. by J. R. Hale, London 1973, σ. 293 κ.ε. καὶ σ. 311.

2. G. Cozzi, *Note su tribunali e procedure penali a Venezia nel '700*, «Rivista Storica Italiana», τ. 77 (1965), σ. 942-944 (σημ. 30) καὶ σ. 948.

3. G. Cozzi, *Authority*, σ. 305 καὶ σ. 337.

ἐπεκτεινόταν καὶ στὶς ἀποικίες. Οἱ τοπικὲς ἀρχές δὲν ἦταν παρὰ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν τῆς μητροπόλεως. Τὸ Συμβούλιο τῶν δέκα ἄπλωνε τὸν ἔλεγχό του σ' ὅλες τὶς ὑποθέσεις τῆς αὐτοκρατορίας καὶ σ' αὐτὸ προσέφευγαν οἱ ἐνδιαφερόμενοι, ὡς ἀνώτατο ὄργανο, σὲ περίπτωση ἐφέσεως ἢ ἀναθεωρήσεως τῆς δίκης. Τὸ δικαστικὸ σύστημα δὲν ἦταν ὁμοίομορφο σ' ὅλες τὶς ἀποικίες. Δυστυχῶς οἱ σχετικὲς γνώσεις μας εἶναι ἀκόμη λιγοστές, γιὰτὶ δὲν ἔχουν γίνει οἱ ἀπαραίτητες μελέτες. Στὰ Ἐπτάνησα καὶ στὶς μικρὲς κτήσεις τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Κορώνης τὸ Συμβούλιο τῶν εὐγενῶν ἢ τῶν ἀστῶν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγη τοὺς δικαστὲς τῆς πρώτης βαθμίδας. Αὐτοὶ ἦταν οἱ ὀνομαζόμενοι Ἐτήσιοι δικαστὲς (*Giudici annuali*) ἢ Πρωτοδίκες (*Giudici di prima mano*) καὶ ἀποτελοῦσαν κατὰ κάποιον τρόπο ὄργανα αὐτοδιοικήσεως. Τὰ βαρύτερα ἀδικήματα ὑπάγονταν στοὺς τοπικοὺς Βενετοὺς διοικητὲς καὶ τοὺς συμβούλους τους¹. Στὰ δύο μεγάλα νησιά, τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κύπρο, τὴ δικαστικὴ ἐξουσία ἀσκοῦσαν οἱ φεουδάρχες τῶν ἐπαρχιῶν καὶ οἱ τοπικοὶ διοικητὲς (*rectores*)· μόνο οἱ ἐφέσεις καὶ τὰ σοβαρὰ ἐγκλήματα ἀνῆκαν στὶς ἀνώτατες ἀρχές τῶν νησιῶν². Ἡ στάθμη τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς δὲν ἦταν σὲ ὑψηλότερο ἐπίπεδο στὶς ἀποικίες ἀπὸ τὴν μητρόπολη. Ἡ διαφθορὰ τοῦ κέντρου ἔφτανε σ' ὅλη τὴν αὐτοκρατορία μὲ τὰ διάφορα κρατικὰ ὄργανα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀυθαιρεσίες τῶν τοπικῶν ἀρχόντων καὶ ἡ ἔλλειψη κάποιας μακρόπνοης κρατικῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς ἐξετράχυναν τὰ ἔθνη καὶ διέφθειραν τὸν πληθυσμό.

Οἱ Βενετοὶ ἀξιωματοῦχοι τῆς Κέρκυρας ὑπογραμμίζουν τὸ χρηματισμὸ τῶν δικαστῶν, πού ἔχει σὰν συνέπεια τὴν ἐξάπλωση τῶν κλοπῶν ζώων³, τὴν ὀργάνωση κακοποιῶν συμμοριῶν καὶ τὴν πλημμελὴ διαχείριση τοῦ δημόσιου ὑλικοῦ⁴. Οἱ Βενετοὶ ἀποδίδουν τὴν αὔξηση τῆς ἐγκληματικότητος στὴν παραχώρηση δικαστικῶν ἐξουσιῶν στοὺς ντόπιους, οἱ ὁποῖοι προστατεύουν τοὺς συμπατριῶτες τους. Ἀκόμη, παρατηροῦν ὅτι ὁ πληθυσμὸς δὲν συνεργάζεται μὲ τὶς Ἀρχές γιὰ τὴν ἀνακάλυψη τῶν ἐνόχων, ἐμφανίζοντας ἀλληλεγγύη καὶ συνοχὴ ἀπέναντι στὴν ἐξουσία.

1. Βλ. σχετικὰ Ἐ. Δούντζη, *Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἐπτανήσου ἐπὶ Ἐνετῶν*, ἐν Ἀθήναις 1856, σ. 30 — Ἀ. Μομφεράτου, *Μεθώνη καὶ Κορώνη ἐπὶ Ἐνετοκρατίας ὑπὸ κοινωνικῆν, πολιτικὴν καὶ δημοσιονομικὴν ἐποψιν*, ἐν Ἀθήναις 1914, σ. 10-11 — Ἀ. Ζώνη, *Ἱστορία τῆς Ζακύνθου*, Ἀθήναι 1955, σ. 146 (ἀρ. 4), σ. 149 (ἀρ. 15), σ. 356-357 — *E. Bacchion*, *Il dominio veneto su Corfù (1386-1797)*, Venezia 1956, σ. 52.

2. Γιὰ τὴν Κύπρο *G. Hill*, *A History of Cyprus*, τ. III, Cambridge 1972, σ. 771.

3. *E. Bacchion*, *Il dominio veneto*, σ. 130.

4. *E. Bacchion*.

Τὸ φαινόμενο ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζεται μεμονωμένα, ἀλλὰ ἐπιβάλλεται νὰ συνδεθῇ μὲ τὴν κατάπτωση καὶ ἠθικὴ χαλάρωση ποὺ ἐμφανίζει στὸ σύνολό τῆς ἡ βενετικὴ κοινωνία. Ὅσο γιὰ τὴ στάση ἐχθρότητας, τὴν ὁποία ἐπιδεικνύουν οἱ γηγενεῖς ἀπέναντι στὸ κράτος, καὶ σὲ περιπτώσεις ἀκόμη ποινικοῦ δικαίου, εὐκολα καὶ αὐτὴ ἐξηγεῖται μὲ τὸ χάσμα ποὺ εἶχε μὲ τὸν καιρὸ δημιουργηθῆ¹ ἀνάμεσα στὶς κοινωνικὲς τάξεις ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ στὴν ὑπαιθρο καὶ τὴν πόλη ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ μὲ τὸ κλίμα τοῦ θρησκευτικοῦ, ἴσως καὶ φυλετικοῦ, διαχωρισμοῦ, ποὺ ἦταν φυσικὸ νὰ χαρακτηρίζη τὶς σχέσεις κυριάρχου καὶ ὑπηκόων.

Πρόβλημα ἀκόμη παραμένει ἡ θέση ποὺ εἶχε, ἂν εἶχε κάποια, τὸ ἑλληνικὸ δίκαιο στὰ ἐδάφη ποὺ περιῆλθαν κατὰ καιροὺς στὴ βενετικὴ κυριαρχία. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ Βενετία ἐπέβαλε σ' ὅλη τὴν αὐτοκρατορία τῆς τὴ δική τῆς ἔννομο τάξη, παρέχοντας τὸ προβάδισμα στὴ νομοθεσία τῆς. Αὐτὸ ἐφαρμοζόταν ἀπόλυτα στὶς περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες θίγονταν ἄμεσα ἢ ἐπικίνδυνα τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους, ἢ ἐσωτερικὴ ἀσφάλεια καὶ τάξη, ὡς καὶ κάθε ζήτημα πολιτειακῆς φύσεως. Σὲ ὑποθέσεις ὅμως μικρῆς σημασίας, κληρονομικοῦ ἢ ἀγροτικοῦ χαρακτήρα, καὶ γενικά σὲ διαφορὲς ἀστικοῦ (πολιτικοῦ) καὶ ποινικοῦ δικαίου ἀναφερόμενες μεταξύ Ἑλλήνων, ποιά ἦταν ἡ θέση τῆς Βενετίας; Γινόταν χρῆση καὶ ποιά τοῦ ἐθιμικοῦ ἐντοπίου δικαίου ἢ τῶν νόμων τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων; Στὸ σημεῖο αὐτὸ οἱ γινῶμες τῶν μελετητῶν διαίστανται, ἀπὸ τὴν τέλεια ἄρνηση κάποιας ἐπιβιώσεως μορφῶν ἑλληνικοῦ δικαίου², ὡς τὴν ἀποδοχὴ τῆς συνυπάρξεως πλάι στὸ βενετικὸ καὶ τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου τῶν ὑπηκόων, μὲ ποικίλες κατὰ τόπους διαφορὲς ἐφαρμογῆς³. Ἐκεῖνο βέβαια ποὺ ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τὴν πλήρη κατανόηση τῆς νομικῆς τάξεως ποὺ ὑπῆρχε στὰ βενετοκρατούμενα ἐδάφη, εἶναι, ὅπως ἔχει ἤδη τονισθῆ⁴, ἡ δημοσίευση τῶν νομικῶν κειμένων τῆς ἐποχῆς, κυρίως τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν συμβολαιογραφικῶν πράξεων, πράγμα ποὺ οὐσιαστικὰ λείπει. Γιατὶ μόνο τότε θὰ μπορούμε νὰ δώσουμε ἱκανοποιητικὴ λύση στὰ ἐρωτήματά μας.

Γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε πάντως τὴ βενετικὴ στάση ἀπέναντι στὸ ἑλ.

1. *E. Bacchion*, ὁ.π., σ. 153.

2. *N. Παναζοπούλου*, Τιμαριωτισμὸς καὶ ἐπίμορτος ἀγροληψία ἐν Ἑπτανήσῃ ἐπὶ Βενετοκρατίας, «Πρακτικὰ Τρίτου Πανιωνίου Συνεδρίου», τ. Β', ἐν Ἀθήναις 1969, σ. 169.

3. *G. Recoura*, *Les Assises de Romanie*, Paris 1930, σ. 81-82 — *I. Βισβίτζη*, Τὸ πρόβλημα τῆς ἱστορίας τοῦ μεταβυζαντινοῦ δικαίου, «Ἐπετηρὶς τοῦ Ἀρχεῖο τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου», τ. 6 (1955), σ. 140-142 — *F. Thiriet*, *Le Romanic vénitienne au Moyen âge*, Paris 1959, σ. 243.

4. *I. Βισβίτζη*, Τὸ πρόβλημα, σ. 143-144.

ληνικὸ δίκαιο πρέπει παράλληλα νὰ ἔχουμε ὑπόψη τὸ νομικὸ καθεστῶς πού κυριαρχοῦσε στὴν καρδιά τοῦ κράτους, στὴ Βενετία. Ἡ βενετικὴ Δημοκρατία ἀρνήθηκε σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἱστορίας της κάθε ἐξωτερικὴ ἐπίδραση στὴ νομοθεσία της, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο¹, καὶ ἐπέμεινε σὲ μιὰ ἐμπειρικὴ ἐξέλιξη τῶν νομικῶν θεσμῶν. Οἱ ἀποφάσεις πού ἐκδίδονταν μὲ τὴν εὐκαιρία διαφόρων περιστάσεων ἀπετέλεσαν μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου τὸν κορμὸ τῆς βενετικῆς νομοθεσίας. Ἦταν λοιπὸν φυσικὸ τὸ βενετικὸ κράτος ν' ἀκολουθῆ τὴν ἴδια γραμμὴ καὶ καὶ στὶς ἀποικίες του. Χωρὶς νὰ δεσμεύεται ἀπὸ τὸ καθεστῶς πού ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν κατάκτηση, ἀλλ' οὔτε καὶ ν' ἀρνηταὶ τὸ τοπικὸ δίκαιο, ὅπου αὐτὸ δὲν συγκρουόταν μὲ τὴ βενετικὴ νομοθεσία ἢ τὸ συμφέρον τοῦ κράτους. Ἡ παραχώρηση τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας πρώτου βαθμοῦ σὲ ἀντιπροσώπους τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ μνεία σεβασμοῦ ἀπὸ τὶς Ἀρχές τῶν τοπικῶν προνομίων, δὲν εἶχαν τὸ νόημα τῆς περιορισμένης ἐστῶ παραδοχῆς τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου;

Μετὰ τὴ σύντομη αὐτὴ ἀναφορὰ γιὰ τὴν κοινωνικὴ κατάσταση στὴ Βενετία καὶ στὶς ἀποικίες της καὶ γιὰ τὴ θέση τῆς δικαιοσύνης, νομίζουμε ὅτι μποροῦμε νὰ ἐπιχειρήσουμε τὴν ἐξέταση μέσα ἀπὸ τὶς πηγές ὀρισμένων καταδικαστικῶν ἀποφάσεων τῶν βενετικῶν ἀρχῶν ἐναντίον Ἑλλήνων· ἔτσι θὰ γνωρίσουμε σὲ συγκεκριμένες περιπτώσεις τὰ πρόσωπα, τὸ εἶδος τῶν ἐγκλημάτων πού διέπραξαν καὶ τὴν ἀντίδραση τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Τὸ ὕλικό μας προέρχεται ἀπὸ τὶς ἐπικηρύξεις πού δημοσίευσαν ἔντυπα οἱ βενετικὲς ἀρχές καὶ πού σήμερα σώζονται στὸ Κρατικὸ Ἀρχεῖο καὶ στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βενετίας². Ἀπὸ τοὺς σχετικoὺς φακέλους συγκεντρώσαμε τὶς ἀποφάσεις πού ἀφοροῦν Ἑλλήνες. Πρόκειται γιὰ δεκατρεῖς συνολικὰ ἐπικηρύξεις πού ἀνήκουν στὰ χρόνια 1678-1794 καὶ ἀναφέρονται σὲ βαρεῖās μορφῆς παραπτώματα.

Ἡ ἐπικηρύξη (*bando*) ἦταν τὸ ἔσχατο μέσο τιμωρίας τῶν ἐνόχων, ὅταν αὐτοὶ ἀπειθοῦσαν στὴν κλήση τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν, δὲν παρουσιάζονταν στὴ δίκη καὶ εἴτε κρύπτονταν εἴτε ἐγκατέλειπαν τὸ βενετικὸ ἔδαφος. Ἐξέδιδαν τὶς ἐπικηρύξεις, ὅπως συμπεραίνεται ἀπὸ τὰ ἔγγραφα, οἱ Ἀρχές κάθε τόπου, οἱ ὁποῖες κοινοποιοῦσαν τὴν ἀπόφαση στὸ Συμβούλιο τῶν δέκα· τὸ τελευταῖο, ἂν ἔκρινε ἀναγκαῖο, ἰδιαιτέρα στὶς σοβαρὲς περιπτώσεις, προέβαινε σὲ νέα ἐπικηρύξη πού κάλυπτε ὅλη τὴ βενετικὴ αὐτοκρατορία. Ὁ ἐπικηρυγμένος σὲ περίπτωση συλλήψεως του — γιὰ τὴν ὁποία ὀριζόταν ἀμοιβή (*taglia*) — ἀντιμετώπιζε τὴν ἔσχατη ποι-

1. *G. Recoura, Les Assises*, σ. 75.

2. *Archivio di Stato di Venezia, Consiglio di dieci, Bandi*, φάκ. 1-2 καὶ *Biblioteca Nazionale Marciana, Misc. 2754, 2755, 4190*.

νῆ, τὸν ἀπαγχονισμό, τὸν ἀποκεφαλισμὸ ἢ τὸν τυφεκισμό, ἐνῶ δημευόταν ἡ περιουσία του. Μόνο μετὰ τὴν πάροδο εἰκοσαετίας ὁ ἔνοχος μποροῦσε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν πατρίδα του, ὕστερα ἀπὸ σχετικὴ ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου τῶν δέκα καὶ ἀφοῦ εἶχε προβῆ σὲ ἐπανάρθωση τῶν πράξεών του: ἀπόδοση τῶν χρημάτων σὲ περίπτωσι κλοπῆς, ἱκανοποίηση τῶν συγγενῶν τοῦ θύματος ὅταν ἐπρόκειτο γιὰ φόνο κ.τ.ῶ. Μὲ τὴν ἐπικήρυξη ἡ βενετικὴ δικαιοσύνη ἐπεδίωκε ὄχι μόνον νὰ κολάσῃ τὸν ἔνοχο, ἀλλὰ καὶ νὰ προλάβῃ, μὲ τὶς βαρεῖες ποινές, τὴν ἐγκληματικότητα. Ἡ χρῆση ὅμως τοῦ μέτρου αὐτοῦ σὲ διαρκῶς ἀύξανόμενο ρυθμὸ ἀπὸ τὶς Ἀρχές ἐπέφερε τὴν ἀτονία του καὶ τὴν ἀχρήστευση σχεδὸν τῆς ἀποτελεσματικότητάς του. Παράλληλα, ἡ διαφθορὰ τῶν ἀξιωματούχων, οἱ ὁποῖοι προέβαιναν καταχρηστικὰ σὲ ἐπικηρύξεις γιὰ νὰ βρίσκουν μὲ εὐκόλο τρόπο πληρώματα γιὰ τὶς γαλέρες, δημιούργησε κατάστασι ἀναρχίας. Πλῆθος ἐπικηρυγμένων κυκλοφοροῦσαν ἐλεύθεροι στὶς ἀποικίες καὶ στὴν ἴδια τὴ μητρόπολι, συνιστώντας συμμορίες ἢ προσφέροντας ὑποπτες ὑπηρεσίες σὲ ἰσχυρὰ πρόσωπα¹. Σύντομη ἔρευνά μας στοὺς σχετικοὺς φακέλους τοῦ Συμβουλίου τῶν δέκα τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ 17 αἰ. ἀπέφερε (ὡς προσωρινὴ βέβαια διαπίστωση) τὸν μέσο ἔρο τῶν πέντε ἐπικηρύξεων τὸ μῆνα σὲ κάθε διαμέρισμα τῆς Κρήτης, ἀριθμὸ ἀσφαλῶς ἀξιοπρόσεκτο². Οἱ περισσότερες χωρὶς ἀμφιβολία ἐπικηρύξεις ἦταν μικρῆς διάρκειας, 3-10 ἐτῶν, μὲ τὴν ὑπόσχεσι ἀμεσης παροχῆς χάριτος, ἐφόσον μεσολαβοῦσε ἀποκατάστασι τοῦ ἀδικήματος, ἀλλὰ καὶ οἱ καταδικαζόμενες πράξεις ἦταν ἀντίστοιχα κατώτερης σημασίας, ὅπως ἡ μετακίνηση τῶν ὀρίων ἀγροκτήματος ἢ μικροφειλές. Ἡ Βενετία προσπάθησε μὲ ἀλλεπάλληλες διαταγές νὰ μετριάσῃ τὴ χρῆσι τῶν ἐπικηρύξεων ἀπὸ τοὺς τοπικοὺς διοικητές, ἀλλὰ καὶ τὴν καταστρατήγησή τους ἀπὸ τοὺς κακοποιούς ἢ τοὺς ἴδιους τοὺς Βενετοὺς ἀξιωματούχους. Ἰδιαιτέρη σημασία εἶχαν οἱ δύο ἀποφάσεις, μία τοῦ 1649 ποὺ πρόβλεπε τὴν ἀναθεώρηση παλαιότερων καταδικῶν καὶ ἄλλη τοῦ 1675, ἡ ὁποία συνιστοῦσε νὰ γίνεταὶ ἡ προσφυγὴ στὴν ἐπικήρυξη μόνον σὲ περιπτώσεις φόνου³.

Ἀπὸ τὶς δεκατρεῖς ἐπικηρύξεις ποὺ ἐδῶ θὰ μελετήσουμε οἱ μισές ἀναφέρονται σὲ δολοφονίες καὶ οἱ ἄλλες σὲ κατάχρησι ἐξουσίας· μία μόνον ἔχει ἀφορμὴ βλάβη συμπεριφορᾶ. Παρακάτω θ' ἀναλύσουμε κάθε κείμενο χωριστά.

1. V. Lamansky, *Secrets d'État de Venise*, Saint-Petersbourg 1884, σ. 685-692.

2. A. S. V., *Consiglio di dieci, Banditi*, ἰδιαιτέρα φάκ. 2.

3. G. Pojago, *Le leggi municipali delle Isole Jonie dall'anno 1386 fino alla caduta della Repubblica veneta*, τ. 1, Corfù 1846, σ. 250 (1649), σ. 310 (1675).

Ἡ πρώτη ἐπικήρυξη ἀφορᾷ τὸν Κωνσταντῖνο Ἀχέλη (Costantin Acchielli), Ρεθύμιο, καὶ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸ Συμβούλιο τῶν δέκα τὴν 23 Ἰουνίου 1678¹. Ὁ Ἀχέλης φοίτησε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πάδοβας εἴκοσι χρόνια. Ἡ πρώτη ἐγγραφή του στὴ Σχολή τῶν Ἱατροφιλοσόφων ἐγινε τὸ 1658 καὶ ἔπειτα ἀναφέρεται στὰ χρόνια 1659, 1663, 1664, 1666, 1671. Τὸ 1662 καὶ 1676 ἐμφανίζεται γραμμένος καὶ στὰ μητρώα τῆς Σχολῆς τῶν Νομικῶν². Κατὰ τὰ ἔτη 1671 καὶ 1676 σημειώνεται μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ «ὑπερπόντιου συμβούλου» τῆς ἐθνότητάς του (τῆς ἐλληνικῆς), ἐνῶ στὴν ἐπικήρυξη γράφεται ὡς «ταμίας» (esator) καὶ «ἀρχηγός». Τὸ παράπτωμα, γιὰ τὸ ὁποῖο κατηγορεῖται ὁ Ἀχέλης, μᾶς εἶναι ἤδη σὲ γενικὲς γραμμὲς γνωστὸ³. Στις 6 Μαρτίου 1678 ξέσπασαν ἐπεισόδια μεταξὺ τῶν σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου, τὰ ὁποῖα συνεχίστηκαν γιὰ τρεῖς ἀκόμη μέρες. Ἀφορμὴ ὑπῆρξαν οἱ ἐκλογὲς τῶν διοικητικῶν συμβουλίων, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, τῶν συλλόγων τῶν ἐθνοτήτων⁴. Ὁ Ἀχέλης κατηγορεῖται ὅτι ἐξελέγη, μαζὶ μὲ δύο ἄλλους συναδέλφους του (τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Brescia καὶ τοῦ Trento), παράνομα στὸ ἀξίωμα τοῦ ταμία τῶν ὑπερποντίων. Στις ταραχὲς ποὺ ἐπακολούθησαν ἔλαβαν μέρος πολλοὶ σπουδαστές, σημειώθηκαν βιαιότητες καὶ ἀπὸ τοὺς πυροβολισμοὺς φονεύθηκε κάτοικος τῆς Πάδοβας. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Ἀχέλη χαρακτηρίζεται ἰδιαίτερα προκλητικὴ: «Il predetto Acchielli, essendo capo della Nation Greca, che intervenne in quei fatti v'assistè ancor esso operando in fomento delle discordie peggio degl' altri, andando con li scolari armato sù e giù, giorno e notte, dando il nome a quelli del suo seguito ad uso delle piazze d' armi et essendo parimenti intervenuto nelle archibuggiate, che seguirono il lunedì a Ponte Corbo». Ὁ Ἀχέλης καὶ οἱ ὀκτώ συγκατηγορούμενοί του σπουδαστές καταδικάστηκαν, σὲ περίπτωσιν συλλήψεώς τους, σὲ ἀποκεφαλισμό. Ἡ ἀντίδραση τῶν βενετικῶν ἀρχῶν, ποὺ πάντα σέβονταν τὶς σπουδαστικὲς ἐλευθερίες, ἐρμηνεύεται μόνο ἀπὸ τὴ σφοδρότητα τῶν ἐπεισοδίων.

1. A. S. V., Consiglio di Dieci, Bandi, φάκ. 1, ἔσωτ. ἀρ. 132.

2. Γ. Σ. Πλουμίδη, Αἱ πράξεις ἐγγραφῆς τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παδοῦς (Μέρος Α'. Artisti 1634-1782), ΕΕΒΣ, τ. ΑΖ' (1969-70) ἀρ. 168, 191, 257, 271, 327, 438, 471. — Τοῦ ἴδιου, Αἱ πράξεις ἐγγραφῆς τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παδοῦς (Μέρος Β'. Legisti 1591-1809), ΕΕΒΣ, τ. ΑΗ' (1971), ἀρ. 280, 465.

3. Ἀ. Στεργέλλη, Τὰ δημοσιεύματα τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάδοβας τὸν 17ο καὶ 18ο αἰ., Ἀθήνα 1970, σ. 13-14.

4. Γιὰ τοὺς πανεπιστημιακοὺς θεσμοὺς καὶ τὴ φοιτητικὴ ζωὴ βλ. Ἀ. Στεργέλλη, ὁ.π., σ. 18 κ.ε.

Ἡ δευτέρα ἐπικήρυξη (2 Μαΐου 1684)¹ στρέφεται ἐναντίον τοῦ Ἐμμανουὴλ Μόρμορη, νόθου γιοῦ τοῦ Γεωργίου καὶ τῆς Μαρούλας, πού διέμενε στὴ Βενετία, στὴν ἐνορία τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὁ Μόρμορη κατηγορεῖται ὅτι ἐξύβρισε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας, τῶν Ἀποστόλων καὶ τὰ θαύματα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὅτι συνέχισε τὴ βλάβη συμπεριφορά του παρὰ τὶς προειδοποιήσεις τῶν Διωκτῶν τῆς βλασφημίας. Ποινὴ ὀρίζεται ὁ ἀποκεφαλισμός.

Στὴν τρίτη ἐπικήρυξη (26 Ἰανουαρίου 1705, βεν. ἔτος 1704)² ἐνοχοὶ ἀναφέρονται ὁ Ἀλέξανδρος Νικολάου (de Nicola), κυβερνήτης τοῦ καραβιοῦ (petacchio)³ «Ἁγιος Δημήτρης», καὶ ὁ Νικόλαος Κανάκης⁴, γεννημένος στὴ Βενετία ἀπὸ πατέρα Κρητικὸ. Ὁ τελευταῖος ἦταν ἑλληνορράπτης (solito far il sartor, lavorar alla greca) καὶ κατοικοῦσε στὴν περιοχὴ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίνου Βενετίας. Ὁ Νικολάου ξεκίνησε μὲ τὸ καράβι του ἀπὸ τὴ Μυτιλήνη, πέρασε ἀπὸ τὴ Σύμωρη καὶ τὴ Ζάκυνθο καὶ ἔφθασε τὴν πρώτη Σεπτεμβρίου στὴ Βενετία. Τὰ λιμάνια στά ὁποῖα στάθμευσε εἶχαν προσβληθῆ ἀπὸ μολυσματικὴ νόσο καὶ οἱ Ἀρχεῖς τῆς Βενετίας εἶχαν ἐπιβάλλει τὴν ἀπολύμανση τῶν πλοίων πού κατέπλεαν στὴν πόλη. Κατὰ τὴν ἀφίξή του ὅμως ὁ Νικολάου ἀπέκρυψε ἀπὸ τὸν ὑγειονομικὸ ἔλεγχο ὀρισμένα ἐμπορεύματα: βαμβακερὰ ὑφάσματα, δίμητα καὶ καπνὸ. Ἀκόμη, ὅταν οἱ ἀρμόδιοι ὑπάλληλοι ἀνακάλυψαν τὴν παρανομία, κατόρθωσε, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κανάκη, νὰ τοὺς δωροδοκῆσῃ γιὰ νὰ μὴ κατασχεθοῦν ὅλα τὰ ἐμπορεύματα. Οἱ ὑγειονομικὲς ἀρχεῖς κάλεσαν τοὺς δύο Ἕλληνες καὶ τοὺς δύο παρανομήσαντες ὑπάλληλους νὰ ἐμφανισθοῦν μπροστὰ τους τὴν 10 Δεκεμβρίου 1704, ἀλλὰ ἡ ἀνυπακοή τους ἐπέφερε τὴν ἐπικήρυξη πού ἐξετάζουμε. Καὶ οἱ τέσσερις ἐξορίζονται γιὰ εἴκοσι χρόνια, μὲ ποινὴ, σὲ περίπτωση συλλήψεώς τους, τὸν τυφεισμό.

Ἡ τέταρτη ἐπικήρυξη (5 Νοεμβρίου 1727)⁵ ἀναφέρεται σὲ κατάχρηση ὑλικῶν τοῦ δημοσίου, μὲ ἐνόχους τοὺς Ἕλληνες Ἀντώνιο καὶ Ἰωάννη Στρατηγὸ ἢ Συρόπουλο, ἀδελφούς, τὸν Ἀναστάσιο Κιοῦρκο (Γιοῦρκο, Chiurco) ἀλβανικῆς μάλλον καταγωγῆς, καὶ τοὺς Βενετούς Tosi, Marchiedo καὶ Ragozza⁶. Ὅλοι κατηγοροῦνται ὅτι παραποίησαν δημόσια ἔγγραφα καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἰδιοποιήθηκαν ὑλικά τοῦ δημοσίου, ἀπο-

1. A. S. V., Consiglio di Dieci, Bandi, φάκ. 1, ἔσωτ. ἀρ. 90.

2. Αὐτόθι, ἔσωτ. ἀρ. 31.

3. Μικρὸ πλοῖο μὲ δύο κατάρτια καὶ δόλωνες (γάμπιες).

4. Τὸν βρίσκουμε γραμμένο στὴν Ἀδελφότητα τοῦ Ἁγίου Νικολάου Βενετίας, Ἀρχεῖο Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, reg. 225, ἔτη 1702-1718.

5. A. S. V., Consiglio di dieci, Bandi, φάκ. 2.

6. Μνεῖα τῆς καταχρήσεως στὸν E. Bacchion, Il dominio veneto, σ. 209-210.

Κομίζοντας παράνομα κέρδη. Τὸ Συμβούλιο τῶν δέκα μαζί με τὴν ἐπικλήρυσή τους προβαίνει σὲ ἀκύρωση τῶν πράξεων ποὺ εἶχαν συνάψει τὴν τελευταία τετραετία καὶ σὲ διαγραφή τους ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν οικονομικῶν ὑπαλλήλων, με παράλληλη λεπτομερῆ περιγραφή τῶν παραπτωμάτων στὰ σχετικὰ πρακτικά. Ἐναντίον τῶν δύο Ἑλλήνων, ποὺ ἦταν οἰκονομικοὶ ἐπιθεωρητὲς ἢ ἐλεγκτὲς στὴν Ἀνατολή (ragionati in Levante), καὶ τοῦ Κιούρκου παίρνεται γιὰ παραδειγματισμὸ ἓνα ἀκόμη μέτρο. Διατάσσεται ἡ τοποθέτηση δύο ἐπιγραφῶν, μιᾶς στὴν ἔδρα τῶν οἰκονομικῶν ἐπιθεωρητῶν καὶ μιᾶς στὸ Παλαιὸ Φρούριο τῆς Κέρκυρας, οἱ ὁποῖες θὰ διακωδικοῦν τὶς καταχρήσεις τους: «MDCCLXXVII. V. novembre. Antonio e Zuanne fratelli Stratico o sia Siropulo, raggionati, et Anastasio Chiurco, raggionato camerale di Corfù, banditi dall' eccelso Consiglio di dieci come ministri infedeli e rei d' enormi gravissimi pregiudicii inferiti al publico patrimonio». Ἡ ἀυστηρότητα ποὺ ἐπιδεικνύεται ἀνταποκρίνεται στὴν πάγια πολιτικὴ τοῦ βενετικοῦ κράτους νὰ μὴν ἀνέχεται βλάβη τῆς περιουσίας του. Περισσότερο ὅμως τώρα ὀφείλεται στὴν ἀνάγκη προστασίας τῆς προσπάθειας ποὺ εἶχε ἀναληφθῆ τὰ χρόνια αὐτὰ γιὰ τὴν ὀχύρωση τῆς Κέρκυρας. Μετὰ τὴν πολιορκία τοῦ 1716 καὶ μετὰ τὴν καθοδήγηση τοῦ Schulemburg ἄρχισε στὴ νῆσο ἡ ἐκτέλεση ἀμυντικῶν ἔργων μετὰ τὴ συμβολὴ καὶ τοῦ κεντρικοῦ ταμεῖου τῆς Βενετίας¹. Ἦταν λοιπὸν φυσικὸ νὰ ἐμφανίζεται εὐαίσθητη ἡ βενετικὴ Γερουσία σὲ κάθε παρεμπόδιση τῶν σχετικῶν ἐργασιῶν. Οἱ καταχρήσεις δὲν ἔλειψαν ὅμως τὰ ἐπόμενα χρόνια. Τὸ 1757 καταδικάζεται ὁ Ἰωάννης Sansoni, ἀποθηκάριος τοῦ Παλαιοῦ Φρουρίου², καὶ τὸ 1776 ἐπικηρύσσεται ὁ Σπυρίδων Βάλαμος (βλ. ἐπικλήρυξη ἀρ. 9).

Ἡ πέμπτη ἐπικλήρυξη (18 Ἀπριλίου 1732)³ ἔχει ὡς αἰτία τὴν παραποίηση δημοσίων ἐγγράφων. Ὁ κατηγορούμενος Νικόλαος Πεντρόπουλος (ἢ Σεβαστὸς Πετρόπουλος) προέβη στὴν ψευδῆ δήλωση ὅτι ἦταν γιὸς τοῦ Μιχαὴλ Σεβαστοῦ (Sevastò), εὐγενῆ Κρητικοῦ τοῦ Χάνδακα, καὶ τῆς Μαρίας Τζανκαρόλ, ἀπὸ οἰκογένεια πατρικίων τῆς Βενετίας. Μετὰ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ Πεντρόπουλος κατόρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴ θέση τοῦ ἀρχιεοφύλακα καὶ βιβλιοθηκαρίου τοῦ Συμβουλίου τῶν 40 (Consiglio di XL al Criminal). Ἀκόμη, ὁ ἴδιος προσπάθησε νὰ παρουσιάσῃ ὡς μητέρα του τὴ Μαρία Τζανκαροπούλα (ἢ Ζαφироπούλα) σύζυγο τοῦ Μιχαὴλ Πετρόπουλου, ὑποδηματοποιοῦ, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἔλαβε τὴ θέση τοῦ οἰκονόμου στὸ Φλαγγινιανὸ Φροντιστήριο τῆς Βενετίας. Ἡ Μαρία αὐτὴ, σὰν

1. E. Bacchion, δ.π., σ. 192 κ.έ.

2. Biblioteca Nazionale Marciana, Misc. 2755, ἔσωτ. 124.

3. Αὐτόθι, ἔσωτ. 57.

ἀπόγονος δῆθεν εὐγενοῦς οἰκογενείας, ζήτησε γιὰ τὶς κόρες τῆς ἀπὸ τὶς βενετικὲς ἀρχὲς τὴν χορήγηση πάγιας οἰκονομικῆς βοήθειας. Τὶς παραπάνω ἀπαιτήσεις ὁ Πεντρόπουλος ἀποπειράθηκε νὰ πετύχη ἀλλοιώνοντας πιστοποιητικὰ τοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων Βενετίας καὶ ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῶν 40. Οἱ καταδικαζόμενες ἐδῶ πράξεις ἀποδεικνύουν ἰδιαίτερο θράσος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ πόσο εὐάλωτη ἦταν μερικὲς φορὲς ἡ βενετικὴ γραφειοκρατία.

Ἡ ἕκτη ἐπικήρυξη (28 Ἰουλίου 1749)¹ καταγγέλλει ὡς ἐνόχους εἴκοσι ἕξι Κερκυραίους: Φίλιππο Ἀρμένη τοῦ Ἱερωνύμου, Ἀντώνιο Κιγάλα, διοικητὴ τῶν στρατευσίμων (cernide) τοῦ νησιοῦ, ἱερέα Χριστόφορο Χειμαρριό, λοχία Γεώργιο Γεροντικό, Σταματέλλο Μουρμουράκη ὀνομαζόμενο Ράλλη, Γιάννη Ἡρακλειώτη (Uracliotti) τοῦ Νικολάου ἀπὸ τὸν Ποταμό, Ἀναστάσιο Ἀρμένη τοῦ Στάθη ἀπὸ τὸ χωριὸ Ραχτάδες, Σταματέλλο Λεβαντινό, Ἰωάννη, Ἀντώνιο καὶ Πέτρο Μουκλιανίτη ἀδελφοὺς, Στέφανο Καραύνη ἢ Καρούνη, ἱερέα Βαπτιστὴ Γιωργοστά, ἱερέα Γιωργάκη Ἡρακλειώτη τοῦ Ἀντωνίου, ἱερέα Γιωργάκη Ἡρακλειώτη τοῦ Χριστοφόρου, ἱερέα Ἀλέξανδρο Ἡρακλειώτη, Κωνσταντῖνο Οὐλασὴ τοῦ Παπᾶ Παναγιώτη, Ἀποστόλη Μορίκη ἀπὸ τὸ Μανδούκι, Γεώργιο Πολλυᾶ ἀπὸ τὸ Ὑφο, Γιωργάκη Ἀρμένη τοῦ Σταματέλλου, Σταμάτη Ἀρμένη τοῦ Παπᾶ Οὐλασῆ, Παῦλο Ἀρμένη τοῦ Γιάννη, Στέφανο Ἀρμένη τοῦ Παπᾶ Στράτη (καὶ τοὺς τέσσερεις ἀπὸ τοὺς Ραχτάδες), Ἀνδρέα Κομαρὶν ἀπὸ τὴν Περίθεια, Δομήνικο Γιροπέτρη καὶ Ἰάκωβο Πιέρη². Ἡ αἰτία ποὺ προκάλεσε τὴν καταδίωξη τῶσων προσώπων ἦταν ἡ δολοφονία, τῆ Μεγάλῃ Παρασκευῇ τοῦ 1743, στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Κέρκυρας τοῦ Ἰωάννη Ἀρμένη ἀπὸ τὸν Ποταμό. Δράστες ἦταν οἱ Ἱερώνυμος καὶ Γεώργιος Καποδίστριας καὶ οἱ Ἰωάννης καὶ Δομήνικος Γιροπέτρης. Ἡ ἀφορμὴ τοῦ φόνου ὑπῆρξε μηδαμινή: κάποια προσβλητικὴ φράση τοῦ θύματος πρὸς τὸν Δομήνικο Γιροπέτρη. Τὸ ἔγκλημα προκάλεσε τὴν ἄμεση ἀντίδραση τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας Ἀρμένη, τὰ ὁποῖα, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Φίλιππο Ἀρμένη μαζὶ μὲ φίλους καὶ κατοίκους ἀπὸ ἄλλα χωριά, ἀνέλαβαν τὴν καταδίωξη καὶ τιμωρία τῶν ἐνόχων χωρὶς νὰ λάβουν ὑπόψη τὶς Ἀρχές. Αὐτὸ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργηθοῦν ἔκτροπα, ποὺ ἔφθασαν στὴν ἀνταρσία: «...venisse una tal commozione e senso di crudel vendetta, non solo promossa ma accresciuta e fomentata specialmente dai inquisiti... cosicché degenerasse questa in una quasi universal tumultuaria sollevazione degl' abi-

1. Biblioteca Nazionale Marciana, Misc. 2754, ἔσωτ. 7.

2. Γιὰ τὰ τοπωνύμια καὶ τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα τῆς Κέρκυρας, Ἰ. Μπου-
νιά, Κερκυραϊκά, τ. Α'-Β', Κέρκυρα 1954-1958, passim.

tanti, non solo di quel luogo ma di altri di ville circonvicine». Πρώτο θύμα υπήρξε ο πατέρας των αδελφών Καποδίστρια, που βασανίσθηκε βάνουσα. Για την υποδαύλιση των παθών ο Ιερέας του Ποταμού άφώρισε τους δολοφόνους, ενώ ο Αντώνιος Κιγάλας ξεσήκωσε τους εγχώριους στρατιώτες. Τελικά συνελήφθησαν οι Καποδίστρια, που έθανάτώθηκαν με βάρβαρο τρόπο, όπως λέγει έπιγραμματακά το κείμενο «τους ρούφηξαν το αίμα» (di aver succhiato il sangue, che usciva dalle loro ferite). Οι Άρχές της Κέρκυρας συνέλαβαν τον Ιωάννη Γιροπέτρη, ενώ ο άδελφός του Δομήνικος διέφυγε. Το Συμβούλιο των δέκα επέβαλε βαρειές ποινές, για τους Δομήνικο Γιροπέτρη και Ιερέα Χριστόφορο Χειμαρριό τον άποκεφαλισμό και για τους υπόλοιπους τον άπαγχονισμό ή την φυλάκιση. Τα γεγονότα που περιγράφει ή επικήρυξη προκαλούν ιδιαίτερη έντυπωση, αν όχι για τον είδεχθή τρόπο με τον όποιο διεπράχθησαν οι φόνοι, τουλάχιστο για την κοινωνική κατάσταση που επικρατούσε στην Κέρκυρα. Είναι βέβαια γνωστά τα προβλήματα που τότε αντιμετώπιζε το νησί¹, αλλά ή εξέγερση όλόκληρων χωριών με τη συμμετοχή Ιερέων και με την ενεργό συμπάρασταση του άρχηγού της πολιτοφυλακής, όπως θα λέγαμε σήμερα, άποδεικνύει συμπτώματα άποσυνθέσεως. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι κάτω από τη δολοφονία κρύβεται εξέγερση κατά των βενετικών άρχων, οι όποίες προσπαθούν, όπως είναι φυσικό, να προσδώσουν στην όλη υπόθεση χαρακτήρα κοινού έγκλήματος. Αυτό όμως, με τα ελάχιστα στοιχεία που διαθέτουμε, δέν μπορούμε προς το παρόν να το άποδείξουμε.

Ο ένοχος της έβδομης επικηρύξεως (24 Μαΐου 1754)² είναι ο Χριστόφορος Κούρτης άπο τα Γιάννινα. Ήταν μαθητευόμενος στη βιοτεχνία του Ιωάννη Θεοχάρη, που κατασκεύαζε μάλλινα έπανωφόρια (capotti) και είχε την έδρα της στον Άγιο Πρόβολο της Βενετίας. Ο έπαγγελματικός ανταγωνισμός έφερε τον Θεοχάρη σε προστριβή με το γείτονα του Γεώργιο Beldani, βιοτέχνη και αυτόν έπανωφοριών, και με τον καιρό οι σχέσεις των δύο έκτραχύνθηκαν. Τελικά το μίσος όδήγησε τον Θεοχάρη στο έγκλημα. Άπέλυσε εικονικά τον Κούρτη, τον έγκατέστησε σε φιλικό του σπίτι και την 10 Ιανουαρίου 1754, άποφύ τον όπλισε με στιλέτο, τον καθοδήγησε να δολοφονήση στην όδο (salizada) του Αγίου Φραγκίσκου della Vigna τον Beldani. Ο Κούρτης καταδικάστηκε σε άπαγχονισμό.

Ή όγδοη επικήρυξη (27 Φεβρουαρίου 1760, βεν. έτ. 1759)³ ένοχο-

1. E. Bacchion, Il dominio veneto, σ. 211-213.

2. Biblioteca Nazionale Marciana, Misc. 2754, έσωτ. 85.

3. Αυτόθι, έσωτ. 146.

ποιεῖ τὸν Μαρίνο Χαρβούρη τοῦ Δημητρίου ἀπὸ τὴν Κεφαλληνία, ποὺ διέμενε στὴν ἐνορία τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς Βενετίας. Πρόκειται γιὰ συνηθισμένη ἐρωτικὴ ὑπόθεση. Ὁ Χαρβούρης προσπάθησε νὰ συνάψῃ σχέσεις μὲ τὴ Βαρβάρρα Caggara, ἡλικίας 26 ἐτῶν, στὸ σπίτι τῆς ὁποίας γιὰ ἓνα διάστημα διέμενε. Ἐπειδὴ ἡ Καρράρα, παντρεμένη καὶ ἔγκυος, δὲν θέλησε νὰ ἐνδώσῃ στὶς προτάσεις του, ὁ Χαρβούρης τὴν τραυμάτισε μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ συζύγου της. Τὸ Συμβούλιο τῶν 40 ἐπέβαλε ὡς ποινὴ τὸν ἀποκεφαλισμὸ τοῦ.

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἑνατῆς ἐπικηρύξεως (13 Ἰανουαρίου 1777, βεν. ἔτ. 1776)¹ εἶναι σὲ γενικὴς γραμμὲς γνωστό.² Ἐνοχοὶ εἶναι ὁ Σπυρίδων Βάλσαμος, ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, καὶ ὁ Ἀνδρέας Tizian, ὁ πρῶτος γενικὸς οἰκονομικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς Ἀνατολῆς (ragionato generalizio in Levante) καὶ ὁ δευτέρος γραφέας στὶς δημόσιες ἀποθήκες. Ὁ Βάλσαμος κατηγορεῖται ὅτι ἰδιοποιήθηκε μεγάλες ποσότητες ὑλικῶν τοῦ δημοσίου, πυρίτιδα, μολύβι, ξυλεῖα, σιδηρικά, νίτρο, ὑφάσματα, τὰ ὁποῖα παρουσίασε ὅτι εἶχαν ξοδευθῆ. Ἀκόμη, καταχράσθηκε γαλέτες ποὺ προορίζονταν γιὰ τὰ πληρώματα τῶν πλοίων καὶ ὑπεξείρασε ἀπὸ τὸ δημόσιο ταμεῖο 14.665 ζεκίνια καὶ 14,5 λίρες. Ἐπίσης, κατόρθωσε ν' ἀποσπάσῃ νέα Κερκυραῖα ἀπὸ τὴν οἰκογένειά της καὶ νὰ σφετερισθῇ τὸ προικῶν σπίτι της. Τέλος, μὲ χρήματα ποὺ συγκέντρωσε, προσπάθησε νὰ ἐγγραφῇ στοὺς εὐγενεῖς τῆς Ζακύνθου. Ἡ ὀργὴ τοῦ Συμβουλίου τῶν δέκα ὑπῆρξε φοβερή. Δημεύθηκε ἡ περιουσία τοῦ Βάλσαμου, ἀκυρώθηκαν οἱ διοικητικὲς πράξεις ποὺ εἶχε συνάψῃ καὶ ἐξορίσθηκε γιὰ τριάντα χρόνια. Ἐπιπλέον, διατάχθηκε ἡ κατεδάφιση τοῦ σπιτιοῦ ποὺ εἶχε κτίσει μὲ ὑλικά τοῦ δημοσίου στὴ Σπιανάδα τῆς Κέρκυρας καὶ ἡ τοποθέτηση στὴ θέση του ἐπιγραφῆς (στήλης) ποὺ θὰ διαιώνιζε τὶς πράξεις του: «MDCCLXXVI.XIII.gennaro | Spiridion Balsamo fu ragionato generalizio | bandito dall' eccelso Consiglio di dieci | con pena della forza | come ministro reo di enormi turpissime infedeltà | a gravissimo pubblico danno». Γιὰ μεγαλύτερη προσβολὴ τῆς μνήμης του ἀποφασίσθηκε νὰ στηθῆ καὶ προτομὴ του στὴν ἔδρα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιθεωρήσεως μὲ μιὰ ἀτιμωτικὴ ἐπιγραφή: «Statua di Spiridion Balsamo | fu ragionato generalizio | reo di enormi turpissime infedeltà | a gravissimo pubblico danno».

Ἡ δέκατη ἐπικήρυξη (5 Ἰουνίου 1782)³ ἀναφέρει ἐπτά ἐνόχους, τοὺς: Γιαννοῦτσο καὶ Δημήτρη Ζερβὸ ἀδελφούς, Μιχαὴλ Κοντογιάννη,

1. Αὐτόθι, ἔσωτ. 59.

2. E. Bacchion, Il dominio veneto, σ. 210-211.

3. A. S. V., Consiglio di dieci, Bandi, φάκ. 2.

Θεόδωρο ἢ Λόλλο καὶ Παναγιώτη Λαμπίρη ἀδελφούς, Χαραλάμπη Δούκα καὶ Γιάννη Γούναρη. Ὅλοι ἦταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Ρουμανάδες καὶ κατηγοροῦνται ὅτι ἐφόνευσαν τὸν Ἰωάννη Ρέβη, γιὸ τοῦ Ἀναστασίου. Μὲ τὴν οἰκογένεια Ρέβη, ἐμπόρων τῆς Κέρκυρας, οἱ κατηγορούμενοι ἀδελφοὶ Ζερβοῦ εἶχαν κτηματικὰς διαφορὰς στὶς τοποθεσίαις Μαραθιά, Νεοχώρι, Καλοχίτη καὶ Ψωμάχια. Ἡ πρώτη φιλονικία σημειώθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1775, ὅταν ὁ Μαργαρίτης Ρέβης συνέλαβε τὸν Δούκα νὰ κόβῃ παράνομα ξύλα σὲ κτῆμα του, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν τραυμάτισε. Τρία χρόνια ἀργότερα ὁ Ἰωάννης Ρέβης θέλησε νὰ ρυθμίσῃ στὴ Μαραθιά τὰ σύνορα διαφόρων χωραφιῶν τῆς γυναίκας του, Ἀναστασίας Γκουλλούμη· τότε οἱ κατηγορούμενοι τὸν φόνευσαν σὲ ἐνέδρα. Δὲν ἀρκέστηκαν ὅμως σ' αὐτό, ἀλλὰ λήστευσαν τὸ πτώμα του, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀπεκόμισαν τριανταδύο τάληρα τῆς Μαρίας Θερεσίας, πέντε χρυσὰ ζεκίνια, ἀργυρὰ νομίσματα, ἓνα τουφέκι, ἓνα πιστόλι μὲ φυσίγγιοθήκη καὶ ἀργυρὰς πόρτες. Ὁ Γιαννοῦτσος Ζερβὸς καταδικάσθηκε σὲ ἀπαγχονισμό, ὁ Δημήτρης Ζερβὸς σὲ δεκαετὴ ὑπηρεσία σὲ γαλέρα ἢ σὲ εἰκοσαετὴ φυλάκιση καὶ οἱ ὑπόλοιποι (ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ Δούκας καὶ Γούναρης ἦταν δοῦλοι τῶν Ζερβῶν) σὲ ἑπταετὴ ὑπηρεσία σὲ γαλέρα μὲ ἀλυσοδεμένα τὰ πόδια ἢ σὲ δεκαετὴ φυλάκιση μέσα σὲ σκοτεινὸ κελλί.

Καὶ ἡ ἐνδέκατη ἐπικήρυξη (7 Σεπτεμβρίου 1790)¹ ἀναφέρεται σὲ δολοφονία. Δράστες εἶναι οἱ Πέτρος καὶ Νικόλαος (ἐπονομαζόμενος Ζάγκος) Μοτσενίγος, γιοὶ τοῦ Γεωργίου, καὶ ὁ Πέτρος Μαρτελάος (ἐπονομαζόμενος Ζελαΐτης), ὅλοι εὐγενεῖς Ζακύνθιοι. Οἱ ἀδελφοὶ Μοτσενίγοι δολοφόνησαν μέσα στὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου τὸν Πέτρο Λογοθέτη, εὐγενή, μὲ τὸν ὁποῖο εἶχαν προσωπικὰς διαφορὰς. Ὁ φόνος ἔγινε τὴ στιγμὴ πού ὁ Λογοθέτης κατευθυνόταν στὴν ἔδρα τοῦ Προβλεπτῆ, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀναλάβει προσπάθεια συμφιλιώσεως. Οἱ Μοτσενίγοι καταδικάσθηκαν σὲ ἀποκεφαλισμό, ἐνῶ στὸ Μαρτελάο, πού ἔλαβε καὶ αὐτὸς μέρος, ἀλλὰ ἔπαθε ἀφλογιστία τὸ ὄπλο του, ἐπεβλήθηκε ἑπταετὴς μόνον φυλάκιση.

Ἡ δωδέκατη ἐπικήρυξη (11 Ἀπριλίου 1792)² ἀφορᾷ τὸν Κεφαλῆνιο Μαρῖνο Κρασσᾶ τοῦ Ἰωάννη. Αὐτός, ἂν καὶ τοῦ εἶχε ἀπαγορευθῆ, ἀγόρασε μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ του Σπυρίδωνα τὴ θέση τοῦ γραμματέα τῆς φορολογικῆς ὑπηρεσίας Κεφαλληνίας. Μὲ τὴν ἐπιτηδειότητα πού τὸν χαρακτήριζε κατόρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ στὸν ἀδελφὸ του, πού ἦταν ἄπειρος, διάφορες παρανομίες στὴ διαχείριση τῶν χρημάτων τοῦ δημοσίου. Κυρίως ὅμως ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὴν ἀπουσία τοῦ Σπυρίδωνα τὸν Αὐγουστο 1783. Τότε προχώρησε στὴν πλαστογράφηση τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Γενικοῦ

1. Biblioteca Nazionale Marciana, Misc. 2755, ἔσωτ. 34.

2. Biblioteca Nazionale Marciana, Misc. 2754, ἔσωτ. 100.

Προβλεπτή και διαφόρων ἐγγράφων και πέτυχε νά ιδιοποιηθῆ με τὸν τρόπο αὐτὸ 3492 ζεκίνια. Ἀκόμη, μετέφερε στὸ σπῆτι του τὶς εἰσπράξεις τοῦ ταμείου και ἄρχισε ἀπευθείας δοσοληψίες με τοὺς φοροεἰσπράκτορες τοῦ νησιοῦ, χωρὶς νά δίδῃ λογαριασμὸ στοὺς ἀνωτέρους του ἢ νά καταθέτῃ τὰ χρήματα στὸ δημόσιο χρηματοκιβώτιο.

Ἡ τελευταία, δέκατη τρίτη, ἐπικηρύξη (24 Νοεμβρίου 1794)¹ ἀναφέρεται σὲ ἐγκατάλειψη θέσεως. "Ἐνοχος εἶναι ὁ Ζακύνθιος Παναγιώτης Κυβερτὸς τοῦ Ζαφίρη, ποὺ ὑπηρετοῦσε στὴν Ὑγειονομικὴ Ὑπηρεσία τῆς πατρίδας του. Στις ἀρχὲς Σεπτεμβρίου 1794 τοῦ ἀνατέθηκε ἡ παρακολούθηση και φύλαξη ἐνὸς ἀλιευτικοῦ (trabaccolo), ποὺ εἶχει καταπλεύσει ἀπὸ τὴν Τύνιδα, ὅπου εἶχε ἐκδηλωθῆ μολυσματικὴ ἀρρώστεια. Ὁ Κυβερτὸς κατηγορεῖται ὅτι παραβαίνοντας κάθε στοιχειώδη ὑποχρέωση ἐξαφάνισθηκε τῆ νύκτα τῆς 13 Σεπτεμβρίου και κατέφυγε στὴν ἀπέναντι ἀκτὴ τῆς Πελοποννήσου, στὴ Γλαρέντζα. Ἡ συμπεριφορὰ του αὐτῆ δίκαια στιγματίσθηκε ἀπὸ τοὺς Ἐπόπτες τῆς ὑγιεινῆς, ποὺ τὸν χαρακτηρίζουν «δόλιο και ἄπιστο» και τὸν καταδίκασαν σὲ τυφεκισμό.

Οἱ ἐπικηρύξεις ποὺ παραπάνω ἐκθέσαμε περιγράφουν ἀξιόπινες πράξεις ποὺ λίγο - πολὺ συναντοῦμε και σήμερα: ὄπλοχρησία, ἐξύβριση τῶν θεῶν, δολοφονίες με ἀφορμὴ ἐρωτικὴ και ἐπαγγελματικὴ ἢ γιὰ κτηματικὲς και προσωπικὲς διαφορὲς, πλαστογραφία, σφετερισμὸ προϊόντων, κατάχρηση χρημάτων τοῦ δημοσίου και δωροδοκία. Οἱ ἔνοχοι προέρχονται ἀπ' ὄλες τὶς κοινωνικὲς τάξεις, τοὺς εὐγενεῖς, τοὺς δημόσιους ὑπαλλήλους, τοὺς ἐμπόρους, τοὺς βιοτέχνες, τοὺς χωρικοὺς· ὑπογραμμίζουμε τὴν παρουσία ἱερωμένων και σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάδοβας. Τὰ διάφορα παραπτώματα ἐρμηνεύονται εὐκολα ἂν τὰ δοῦμε στὰ πλαίσια τῆς ἐποχῆς τους· δὲν παύουν ὡστόσο νά ἐντυπωσιάζουν τὸν μελετητὴ με τὴν ἄγρια μερικὲς φορὲς μορφὴ τους ἢ τὰ εὐτελεῖ τους κίνητρα. Ὅπως εἶπαμε και εἰσαγωγικά, ἀπὸ τὸν ἰστ' αἰ. και ἐξῆς γίνεται ὀλοένα και πιὸ φανερὴ ἡ ἀνεπάρκεια τῆς βενετικῆς ἐξουσίας με τὴν ἀδυναμία της νά προλάβῃ τὸ ἔγκλημα και τὶς παρανομίες τῶν ὑπαλλήλων. Ἡ αὐτοδικία εἶχε γίνῃ ὁ συνηθέστερος τρόπος ἀπονομῆς δικαιοσύνης, ἡ ἐπιθυμία τοῦ γρήγορου και εὐκολοῦ πλουτισμοῦ εἶχε κατακτῆσει τὰ κρατικὰ ὄργανα, ἐνῶ ὁ ρυθμὸς τῆς ἐκδικάσεως τῶν υποθέσεων ἦταν βραδύς: γιὰ τὴ δημοσίευση ὀρισμένων ἐπικηρύξεων χρειάσθηκε ἡ πάροδος πενταετίας, ὅπως π. χ. συνέβη με τὶς ἐπικ. ὑπ' ἀρ. 11 και 12.

Δύο κοινωνικὰ φαινόμενα προβάλλουν, νομίζουμε, μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα. Τὸ ἓνα εἶναι ἡ ἐπίμονη ἐπιδίωξη ποὺ ἐκδηλώνουν οἱ ἄστοι νά ἐγγραφοῦν, χρησιμοποιώντας κάθε μέσο, στοὺς καταλόγους τῶν εὐγενῶν

1. Αὐτόθι, ἔσωτ. 109.

(έπικ. ύπ' άρ. 5 και 9) και τó άλλο άφορά τήν τάση, τών άστών πάλι, νά έπιδεικνύουν τόν πλοῦτο τους και σέ στιγμές άπλής καθημερινής ζωής (π.χ. έπικ. ύπ' άρ. 10, όταν ó έμπορος Ρέβης μετέβη σέ χωριό για τή διευθέτηση τής κτηματικής του περιουσίας έχοντας έπάνω του πολύτιμα άντικείμενα). Συνοψίζοντας, μπορούμε νά παρατηρήσουμε ότι οι "Έλληνες, καθώς με τόν καιρό είσχωροῦν στόν κρατικό μηχανισμό και έξοικειώνονται με τόν βενετικό τρόπο ζωής, παρακολουθοῦν πλέον τήν κοινωνική εξέλιξη τών κυριάρχων τους, τόσο στις καλές, όσο και στις κακές πλευρές της. Παρ' όλα πάντως τά άσθενή της σημεία ή κεντρική έξουσία τής Βενετίας δέν παύει νά έμφανίζει ύψηλό αίσθημα δικαίου και νά τιμωρή με άυστηρότητα, όπως δείχνουν οι έπικηρύξεις, κάθε λογής έγκλήματα. Η άναγραφή τών όνομάτων τών καταχραστών σέ χῶρο δημόσιο, έκτός από τόν άνασταλτικό χαρακτήρα πού περικλείει, άποδεικνύει συγχρόνως κοινωνική εύθιξία. Τά στοιχειά, πού μᾶς πρόσφεραν οι έπικηρύξεις πού μελετήσαμε, παρ' όλη τή χρησιμότητά τους έχουν ένδεικτική σημασία, γιατί προέρχονται από μικρό μέρος τοῦ σχετικοῦ υλικοῦ, τó όποιο παραμένει ακόμη άνεξερεύνητο. Μόνο μεγαλύτερη έρευνα τών δικαστικῶν κειμένων, όσο χρόνο και κόπο και άν άπαιτήση, θά μᾶς δώση τή δυνατότητα νά σχηματίσουμε πλήρη και σωστή εικόνα τής κοινωνικής πραγματικότητας τών βενετοκρατουμένων χωρῶν.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ Τ Ω Ν Ε Π Ι Κ Η Ρ Υ Ξ Ε Ω Ν

Έτος	Κύρια πρόσωπα	Τόπος καταγωγής	Τόπος διαμονής	Έπαγγελμα	Άδίκημα
1678	Άχέλης Κωνσταντίνος	Ρέθυμνο	Πάδοβα	σπουδαστής	όπλορησία
1684	Μόμορης Έμμανουήλ	[Κρήτη]	Βενετία	—	βλασφημία
1705	Νικολάου Άλέξανδρος Κανάκης Νικόλαος	— Κρήτη	Μυτιλήνη (?) Βενετία	πλοίαρχος ράπτης	δωροδοκία Άρχων
1727	Στρατηγός Άντώνιος Στρατηγός Ιωάννης	Κέρκυρα Κέρκυρα	Κέρκυρα Κέρκυρα	οικονομικοί υπάλληλοι	κατάχρηση
1732	Πεντρόπουλος Νικόλαος	Χάνδακας	Βενετία	ἀρχειοφύλαξ Συμ- βουλίου 40 Βενετίας	πλαστογραφία δημοσίων εγγράφων
1749	Γιροπέτρης Δομήνικος Πιέρης Ίάκωβος Άρμένης Φίλιππος Άρμένης Ιωάννης (θύμα) Καποδίστριας Ίεράνυμος (θύμα) Καποδίστριας Γεώργιος (θύμα)	Κέρκυρα	Κέρκυρα	ἀγρότες (?)	δολοφονία
1754	Κούρτης Χριστόφορος	Γιάννινα	Βενετία	μαθητευόμενος ράπτης	δολοφονία
1760	Χαρβούρης Μαρίνος	Κεφαλληνία	Βενετία	—	τραυματισμός γυναίκας
1777	Βάλσαμος Σπυρίδων	Ζάκυνθος	Κέρκυρα	οικον. υπάλληλος	κατάχρηση
1782	Ζερβός Γιαννοῦτσος Ζερβός Δημήτρης Ρέβης Ιωάννης (θύμα)	Κέρκυρα	Κέρκυρα	ἀγρότης ἀγρότης ἐμπορος	δολοφονία
1790	Μοτσενίγος Πέτρος Μοτσενίγος Νικόλαος Μαρτελάος Πέτρος Λογοθέτης Πέτρος (θύμα)	Ζάκυνθος	Ζάκυνθος	(εὐγενεῖς)	δολοφονία
1792	Κρασσᾶς Μαρίνος	Κεφαλληνία	Κεφαλληνία	φοροεισπράκτορας	κατάχρηση
1794	Κυβετὸς Παναγιώτης	Ζάκυνθος	Ζάκυνθος	ὑγειον. υπάλληλος	ἐγκατάλειψη θέσεως

GRECS BANNIS PAR LES AUTORITÉS VÉNITIENNES

(1678 - 1794)

Sommaire

Après avoir souligné la détérioration progressive, à partir du XVIe s., de la vie politique et sociale vénitienne et son glissement vers des formes plus autoritaires (institution de la Magistrature «contro la Bestemmia» et concentration de nouveaux pouvoirs entre les mains du Conseil des Dix), l'a. procède à l'étude de l'administration de la justice dans les colonies vénitiennes et à l'examen de treize sentences de banissement.

Bien que la documentation soit indigente, nous pouvons réperer des données qui laissent conclure à la participation des populations indigènes au rendement de la justice, compte tenu de l'existence, dans les petites colonies, de juges élus par l'assemblée des citoyens (nobles ou bourgeois) qui, pourvus d'un mandat annuel, formaient des tribunaux de première instance. Le problème essentiel à résoudre concerne la place du droit coutumier pendant le déroulement du procès. Il est fort probable que, dans le cas d'héritages et de conflits relatifs à des biens fonciers, on tenait compte du droit local, tandis que, dans les affaires pénales, la législation vénitienne était appliquée.

Les treize sentences de banissement qui font l'objet de cet article nous sont connues par des documents imprimés provenant du fonds «Bandi» de l'Archivio di Stato de Venise (Consiglio dieci) et du fonds Miscellanea, nos 2754, 2755, 4190 de la Biblioteca Marciana. Cinq des banissements étudiés (nos 6, 7, 8, 10, 11) concernent des meurtres ; trois (nos 4, 9, 12), des péculats ; un (no 5), la falsification de documents publics ; un (no 3), la corruption des fonctionnaires ; un (no 2), des outrages à la religion ; un (no 1), des agissements séditieux ; le dernier (no 13), l'abandon de poste.

Georges Ploumidis